

рования, приуроченные людям с ОПФР и / или инвалидностью, их достижениям и этике взаимодействия с ними. Также периодически проводятся встречи с представителями общественных организаций и людьми с инвалидностью, достигшими значимых успехов в своей деятельности. Студенты и сотрудники вуза приглашаются на конкурсные и концертные программы лиц с ОИОП, выставки из достижений, спортивные мероприятия как в качестве волонтеров, помогающих в организационных моментах, так и в роли зрителей. Данные мероприятия не только способствуют формированию инклюзивной культуры, но осознанию безграничности человеческих возможностей.

Формированию инклюзивной культуры, а также повышению профессиональной компетентности способствует участие в волонтерской деятельности. Сотрудники и студенты в свободное время занимаются:

- организацией и проведением волонтерских мероприятий (праздников, спортивных соревнований, музыкальных батлов, образовательных программ) для детей с ОИОП в том числе с ОПФР и / или инвалидностью как на базах учреждений образования города, так и на базе БарГУ;
- сопровождением в образовательном процессе и внеурочной деятельности обучающихся с расстройствами аутистического спектра;
- сопровождением городских и республиканских мероприятий с участием лиц с ОИОП;
- сбором игрушек, книг, одежды, средств гигиены и т.п. для обучающихся домов интернатов.

Таким образом создание условий физической доступности способствует не только обучению лиц с ОИОП, но и полноценно выполнять свои трудовые функции сотрудникам университета с инвалидностью.

ЛИТЕРАТУРА

1. Об изменении Кодекса Республики Беларусь об образовании [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=H12200154&p1=1> — Дата доступа: 13.03.2023.

УДК 378.147:811(476)

ПРЫНЦЫПЫ ФУНКЦЫЯНАЛЬНА-КАМУНКАТЫЎНАЙ ГРАМАТАКІ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ПРЫСЛОЎЯЎ

М.В. Кудлаш

УО «Гродненский государственный аграрный университет» (Республика Беларусь, 230008, г. Гродно, ул. Терешковой, 28; e-mail: marina-kudlash@gmail.com)

Анатацыя. У артыкуле даказваецца мэтазгоднасць выкарыстання прынцыпаў функцыянальна-камунікатыўнай граматыкі для вырашэння спрэчных пытанняў пры вызначэнні часціны мовы. Прыводзяцца прыклады ўжывання слова *будзе* не толькі ў значэнні дзеяслова, але і прэдыкатыўнага прыслоўя.

Ключавыя словы: функцыянальна-камунікатыўная граматыка, беларуская мова, прыслоўе.

FUNCTIONAL-COMMUNICATIVE GRAMMAR PRINCIPLES WHEN LEARNING ADVERBS

M.V. Kudlash

EI «Grodno State Agrarian University» (Belarus, Grodno, 230008, 28 Tereshkova st., marinakudlash@gmail.com)

Summary. The article proves the expediency of using the principles of functional and communicative grammar to resolve controversial issues when determining the part of speech. Examples of the use of the word *будзе* are given not only in the meaning of the verb, but also of the predicative adverb. Key words: functional and communicative grammar, Belarusian language, adverb.

Традыцыйная граматыка пры азначэнні прыслоўя як часціны мовы абапіраецца на наступныя палажэнні: «найбольш яркай марфалагічнай рысай прыслоўя з'яўляецца адсутнасць форм скланення і спражэння»; асноўная семантычная асаблівасць прыслоўя – абазначаць «працэсуальную прымету дзеяння, прадмета ці і ншай непрацэсуальнай прыметы – якасці або ўласцівасці»; асноўная сінтаксічная функцыя прыслоўя – акалічнасць. Пры такім падыходзе ўзнікае шмат спрэчных момантаў: ці адносяцца да прыслоўяў словы, якія абазначаюць стан і з'яўляюцца галоўнымі членамі безасабовага сказа, або ці з'яўляюцца формамі словазмянення ступені параўнання прыметнікаў? У складаных выпадках, калі асноўныя крытэрыі вызначэння часціны мовы (лекіка-семантычны, марфалагічны і сінтаксічны) не даюць адназначнага адказу, слухна звярнуцца да метадаў функцыянальна-камунікатыўнай граматыкі [1].

Функцыянальна-камунікатыўная граматыка з'яўляецца «ядром, які арганізуе цэнтр лінгвадыдактычнай мадэлі мовы». Яна абапіраецца на дзясяткі традыцыйнай фармальна-апісальнай граматыкі, хоць шмат у чым і супрацьпастаўляецца ёй. У кампетэнтную ФКГ у параўнанні з традыцыйнай ФАГ уваходзіць значна больш шырокае кола лінгвістычных пытанняў, паколькі практыка выкладання любой мовы

як замежнай патрабуе звароту да такіх моўных фактах, якія пры чыста тэарэтычным падыходзе не адносяцца да ліку аб'ектаў вывучэння або лічацца перыферычнымі. У рамках лінгвадыдактычнай мадэлі адбываецца пашырэнне аб'екта граматычных даследаванняў [3].

У сферу інтарэсаў функцыянальна-камунікатыўнай граматыкі ўваходзіць не толькі граматыка (структура мовы, моўныя сродкі), але і лексіка, а таксама разнастайныя моўныя механізмы, неабходныя для рэалізацыі сэнсавай і фармальнай правільнасці выказвання.

Разгледзім спецыфічныя асаблівасці функцыянавання моўных адзінак на прыкладзе словаформы *будзе*. У сваім прамым значэнні слова *будзе* з'яўляецца формай будучага часу (3 асоба адзіночнага ліку) дзеяслова *быць*: *Залёгшы ў яме, чакаў Ванька і думаў, што будзе, калі загрымяць яго гарматы* (Я. Колас). Часта названая лексічная адзінка выкарыстоўваецца ў ролі дзеяслоўнай звязкі. *Праўду напісаў і зноў пісаці будзе Яська-гаспадар з-над Вільні* (К. Каліноўскі) – *будзе* з'яўляецца звязкай, якая служыць утварэнню формы будучага часу дзеяслова незакончанага трывання і спалучаецца з яго інфінітывам. Выконваючы ролю адцягненай звязкі ў састаўным іменным выказніку, слова *будзе* характарызуецца імпліцытнай прэдыкатыўнай указальнасцю на будучы час. Яно можа звязвацца са словамі розных часцін мовы, якія ўваходзяць у склад выказніка. *Моцна стойце, будзе бура!* (Я. Колас) – іменная частка выражаецца назоўнікам. *І хто найдзе папаратнікаў цвет, то той будзе ішчаслівы* (Я. Колас) – іменная частка выказніка выражана прыметнікам. *Ну, дык скажу я цяпер, хоць можа мая гаворка будзе ні к сялу ні к гораду, як малому дзіцяці бораду* (Я. Колас) – фразеалагізм у ролі іменнай часткі [2].

У безасабовых сказах пры прэдыкатыўных прыслоўях *будзе* таксама ўказвае на будучы час: *Упэўнены – будзе вам цяжка* (А. Асташонак). Асоба-адрасат у такіх сказах граматычна афармляецца формай давальнага склону назоўніка або займенніка, можа ўжывацца інфінітыў: *Табе добра будзе жыць* (А. Абуховіч). Безасабовыя сказы са звязкай *будзе* могуць паказваць не толькі стан, але і прыкладную колькасць пры ўжыванні з лічэбнікамі, прычым назоўнік папярэднічае лічэбніку: *Паўлюк – чалавек ужэ не малады, – яму ўжэ будзе год за семдзесят* (Я. Колас) [2].

Калі безасабовы сказ выражае адмоўе ў будучым, слова *будзе* ў спалучэнні з адмоўнай часціцай *не* з'яўляецца галоўным членам безасабовага сказа. У такім выпадку пры ім выкарыстоўваецца характэрнае для адмоўных канструкцый дапаўненне ў форме роднага склону: *Не, ня будзе толку!* (Ф. Багушэвіч). Такое дапаўненне можа

ўжывацца нават і пры адсутнасці адмоўя: *Ліха вытаўзе з нары, / Будзе, будзе гуку!* (Я. Колас) [2].

Самы незвычайны спосаб функцыянавання слова *будзе* – ўжыванне ў значэнні пажадання спынення дзеяння, калі яно з’яўляецца галоўным членам безасабовага сказа: *Будзе ўжо, досыць ... Не ўгаманіліся? А то задам пытлю ...* (М. Лынькоў). Слоўнік «Скарнік» называе *будзе* ў такіх выпадках «размоўным словам» і характарызуе яго лексічнае значэнне як «хопіць, даволі, дастаткова» [4]. Патэнцыяльны выканаўца дзеяння можа выражацца пры такой канструкцыі давальным склонам назоўніка ці займенніка: *Хутчэй, хлопцы! Будзе вам антымонію разводзіць* (Я. Колас). Візуальна галоўны член падобных сказаў супадае з складанай формай будучага часу дзеясловаў незакончанага трывання. Адрозніць гэтыя формы часта можна толькі кантэкстуальна: *Вось, будзе вам сварыцца, а то за мяне ды гатовы яшчэ за чубкі ўшпіліцца* (Ц. Гартны). *VS Бяжы ж, толькі каб мама не бачыла, а то будзе сварыцца, яшчэ не пусціць цябе* (К. Крапіва) [2].

З прыведзеных прыкладаў становіцца зразумела, што значэнне будучага часу ў слова *будзе* можа адсутнічаць, яно можа губляць лексічную і граматычную сувязь з дзеясловам *быць*. Мае сэнс адносіць слова *будзе* ў падобных выпадках да прыслоўяў. Прыслоўе можа выконваць ролю галоўнага члена безасабовага сказа, а нязменнасць, характэрная для прааналізаваных прыкладаў, з’яўляецца яго асноўнай марфалагічнай асаблівасцю.

Такім чынам, функцыянальны падыход да вызначэння марфалагічных і сінтаксічных асаблівасцей лексічных адзінак дазваляе пазбегнуць памылак ў падборы моўнага матэрыялу і эфектыўна арганізаваць працэс вывучэння і выкладання мовы. Акрамя гэтага, слоўнікавы спіс прыслоўяў пры функцыянальным падыходзе можа быць значна пашыраны.

ЛІТАРАТУРА

1. Беларуская граматыка : у 2 ч. / рэдкал.: М. В. Бірыла (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – Ч. 1 : Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск / М. В. Бірыла [і інш.]. – 1985. – 431 с.
2. Беларускі N-корпус [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://bncorpus.info/corpus.be>. – Дата доступу: 30.03.2023.
3. Панков, Ф. И. Функционально-коммуникативная грамматика и русская языковая картина мира / Ф. И. Панков // Мир русского слова. – 2013. – № 2. – С. 72-80.
4. Скарнік [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.skarnik.by/tsbm/46466> – Дата доступу: 30.03.2023.